Tartu vallutamisega omandasid venelased Liivimaal tähtsa toetuspunkti edaspidiseiks sõjalisiks üritusiks. Nad töötasid Tartu kindlustamise kallal, kuid ei jõudnud siiski küllalt kasutada kindluse strateegilist tähtsust uuteks ettevõtteiks teiste Baltimaa linnade suhtes. Tartu vallutamisega ei olnud maa kaugeltki Venemaale alistatud, vaid Rootsi väeosad liikusid isegi Tartu maakonnas endist viisi vabalt ringi. 1657. a. aprillis vabastas Tiesenhauseni ratsavägi 16 Tartu käsitöölist ühes perekondadega, keda venelased tahtsid Emajõge mööda Venemaale saata. Samal aastal tegi kindralkuberner de la Gardie katse Tartut tagasi võita, kuid pidi oma jõudude vähesuse pärast taganema. Tartu jäi veel mõneks aastaks venelaste kätte, kuni viimased 21. VI. 1661. a. allakirjutatud Kärde rahu põhjal sunnitud olid Liivimaalt lahkuma. Vene orientatsiooni tähtsamad pooldajad — Warnecke ja Schlottmann — siirdusid nähtavasti ühes lahkuvate tsaari vägedega Venemaale: igatahes ei leia me kummagi tegelase kohta edaspidi rae protokollidest teateid.

II. Tartu linn Rootsi võimu teisel poolel (Karl XI ja Karl XII aeg).

Tartu üldine tagurpidiminek. Tartu vallutamine venelaste poolt a. 1656 ja sellele järgnev mitmeaastane Vene okupatsioon andsid lootusrikkalt arenevale linnale raske hoobi. Sõja-aegsete rüüstamiste ja tulunduselu rikete tagajärjel võtab kodanikkude keskel üldine vaesumine maad. Tähtsate linnaelu korraldamisega seotud põhimõtteliste lahkuminekute asemel pääsevad esikohale tühised ning armetud ambitsioonitülid raeliikmete, rae ja gildide, Suure ja Väikese Gildi, linna ja asevalitseja kui ka teiste asutiste vahel. Omavalitsuslik elu lamendub ja omandab ikka väiklasema ning nigelama ilme. Vastastikustes vihastes arveteõiendamistes pöörduvad raad ja gildid ikka sagedamini Rootsi keskvalitsuse ja selle kohaliku esindaja — Riia kindralkuberneri poole. Sellega omandab viimane hea võimaluse linna siseoludesse vahelesegamiseks ja nendesamade privileegiumide rikkumiseks, mille tõlgendamisel ja teostamisel tavaliselt tülid tekkisid. Kramplikult vanade eesõiguste küljes rippudes ei suuda Tartu seisused koltunud pärgamentide paragrahve täita uue, elulise sisuga ja näitavad just uute, küpsnud elutarvete rahuldamisel suurt loidust ning saamatust üles. Isegi igapäevane tegelik linna asjaajamine satub enesekeskiste hõõrumiste õhinas ikka enam korratusse. Säärastes oludes tundub Rootsi võimu esindajate vahelesegamine Tartu siseasjusse, kui hoolimatu ja jõhker see mõnikord ka ei olnudki, oma kaine, praktilise suunaga linnale mitmeti tulutoovam olevat kui rae ja kodanikkonna doktrinäärsed apelleerimised privileegiumide paragrahvele.

Niipea kui Kärde rahu järgi Tartu tagasi oli läinud Rootsi võimu alla, püüdis raad kõige pealt Kristina privileegiumi kinnitamist nõutada. Selleks otstarbeks saadeti a. 1662 bürgermeister Fritzberg ühes mõlema gildi oldermanniga Stokholmi. Valitsus lükkas aga üldise kinnitamise kuni noore kuninga Karl XI täisealiseks saamiseni edasi. Siiski saavutas saatkond resolutsiooni, mis kohustas Tartu asevalitsejat vahepeal linna sinnamaalseid privileegiume austama. Et järgnevail aastail siiski ette tuli nende rikkumisi, sõitis bürgermeister Fritzberg a. 1667 jälle Stokholmi. Tema pealekäimisel anti välja määrus, milles kohalikelt Rootsi võimu esindajailt nõuti, et täpsalt täidetaks mõnd Kristina privileegiumi paragrahvi, näit. neid, mis puutusid Vene kaupade laokoha õigust, maakaubitsemise takistamist, linnakonsistooriumi jne. Kuningas Karl XI kroonimiseks a. 1675 Stok-

Tartu, lk. 83